

YENİ KORUMACILIK: TİCARET SAVAŞI MI? KÜRESEL LİDERLİK SAVAŞI MI?

NEW PROTECTIONISM: IS IT TRADE WAR OR GLOBAL LEADERSHIP
WAR?

Mehmet Ali KOÇAKOĞLU¹ - Arif ÖZAYDIN²

Öz

ABD'nin 2018 Mart ayında Çin mallarına yönelik başlattığı soruşturma ile başlayan ticaret savaşı 2008 finansal krizinin sonucunda ortaya çıkan korumacılık faaliyetlerinin bir devamı olarak görülmektedir. Ancak ABD başkanı Trump'ın özellikle Çin'i hedef alan uygulamaları bu savaşın Çin-ABD arasında, ABD aleyhine oluşan büyük dış ticaret açığının yanında diğer bazı önemli sebepleri olduğunu da göstermektedir. Çin'in son yıllarda gösterdiği ekonomik gelişme ve uluslararası düzenin değişmesine yönelik söylem ve faaliyetleri ABD tarafından mevcut durum için tehdit oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı ABD başkanının başlattığı Ticaret Savaşının nedenlerini değerlendirmek ve bu savaşın altında yatan asıl nedenleri ortaya çıkarmaktır. Uluslararası arenadaki gelişmeler göz önüne alındığında Ticaret Savaşlarının sebeplerinin sadece ekonomik değil, teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve küresel yönetim sisteminde ABD-Çin arasındaki hegemonya savaşından kaynaklandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ticaret Savaşları, Korumacılık, Çin, ABD

Abstract

Although the trade wars, which started with the U.S.A's investigation regarding Chinese goods and customs tariffs expected to be applied to the Chinese import goods, is thought as a consequence of the protectionist actions seen worldwide after 2008 financial crisis, U.S President Trump's practices aimed especially towards China show that economy is not the sole cause of this war. China's economic development in the last decades and her discourse and actions towards changing international order poses a threat to status quo from U.S.A's perspective. Aim of this study is to analyse the actual causes of this trade war stated by the U.S President. Considering the developments in the international arena, it is seen that trade war does not arise from economy but arises from the hegemony struggle between China and the unipolar world order led by the U.S.A.

Keywords: Trade Wars, Protectionism, China, USA.

¹ Dr. Öğr.Gör., Harran Üniversitesi Şanlıurfa Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, alikocakoglu@harran.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0900-844X

² Gaziantep Üniversitesi, İİBF, ozsagir@gantep.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1011-0065

1. GİRİŞ

ABD-Çin arasında 2018 yılında başlayan ve çeşitli görüşmelere rağmen günümüzde halen devam eden Ticaret Savaşları küresel ekonomiyi tehdit etmektedir. Ticaret savaşları sürecinde yaşanan Çinli teknoloji şirketlerine karşı yapılan bazı uygulamalar Ticaret Savaşları'nın tek nedenin ekonomik olmadığını göstermektedir. 2019 yılı Mayıs ayında ABD Başkanı Donald Trump, Google firmasından Çinli teknoloji şirketi ve akıllı telefon pazarında önemli bir yere sahip olan Huawei telefonlara yönelik olarak verilen Android işletim sistemi desteğini kesmesini istemiştir. Bu gelişme, ticaret savaşlarında geline nokta göstermesi açısından önemlidir (Moon, 2019). 2008 finansal krizi ile birlikte ABD, özellikle Çin'e karşı ekonomik anlamda koruyucu ve ticareti engelleyici politikalara uygulamaya başlamıştır.

Çalışmada ilk olarak korumacılığın tarihine kısaca bakılacak ve ticaretin geliştirilmesi ve küreselleşmenin genişlemesi konularında mevcut durum gözden geçirilecektir. Sonrasında ABD'nin liberal düzen ve küreselleşmenin şampiyonluğundan neden korumacı politikalara geçtiği ve Ticaret Savaşlarını başlatmasının nedenlerini incelenecektir.

2. SERBEST TİCARET VE KORUMACILIK ALT DÖNEMLERİ

Korumacılık kavramı ile ilgili birçok farklı yaklaşım olmakla birlikte ne akademik çevrelerde ne de uluslararası kurumların bu kavram üzerinde mutabakata vardıkları bir tanım yoktur. Mal ve hizmetlerle birlikte sermaye ve emeğin ki modern dünyada buna bilgi de eklenmiştir dünya ülkelerinde dolaşabilmesinin önüne getirilen her engel korumacılık olarak görülebilir (Altenberg, 2016: 8).

Korumacılık, kökenleri 15 ve 16. yüzyıllara uzanan Merkantilist ve Fizyokrat düşüncelere dayanır. İlk iktisadi akım olarak bilinen Merkantilizmde devletlerin ekonomilerini güçlendirmek için ihracata yönelmeleri ve mümkün olduğunca ithalattan uzak durmaları önerilmiştir. Ayrıca değerli metallerin ihracat yoluyla ülkeye getirilmesi Merkantilizmin en önemli kurallarından biridir. Serbest ticaret fikri İngiltere'de Merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Korumacılık ve serbest ticaret aslında ekonomide belirli zamanlarda birbirinin yerine uygulanan iktisadi düşünceler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Korumacılık mı? Serbest ticaret mi? sorunsalı çeşitli iktisat okullarından iktisatçılar arasındaki temel tartışmalardan biridir. Tablo 1 de görüldüğü gibi dış ticarete korumacılık ve serbest ticaret uygulamalarının dönemseller olarak birbirlerinin yerine uygulandığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında gelişmekte olan ülkeler kendi sanayilerini geliştirmek için korumacılığı uygularken gelişmiş, kurumsal yapıya sahip ve rekabet etme gücü yüksek ekonomilere sahip olan ülkeler ise serbest ticaret sayesinde diğer ekonomiler üzerinde bu üstünlüklerini sürdürmek isterler (Ünay ve Dilek, 2018: 17). Bununla birlikte günümüzde Ticaret Savaşları göz önüne alındığında ekonomisi oldukça gelişmiş olan Çin, serbest ticareti desteklerken, diğer gelişmiş bir ülke olan ABD korumacılık politikalarına ve ticareti sınırlandırmaya çalışmaktadır.

Tablo 1. *Dönemsel Olarak Serbest Ticaret ve Korumacılık Uygulamaları*

Dönem	Uygulama	Dönem özellikleri
1875-1914	Serbest Ticaret	Altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme-dış ticarete ilk gelişme dönemi
1914-1944	Korumacılık	Savaş dönemi, durgunluk, depresyon, daralma dönemi
1944-1970	Serbest Ticaret	Kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme, dış ticarete genişleme dönemi
1970-1980	Yeni Korumacılık	OPEC krizi, stagflasyon, daralma dönemi
1980-2000	Serbest Ticaret	Neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, finansal küreselleşme
2008-	Yeni Korumacılık	Finansal kriz ve kur savaşları dönemi, yeni merkantilist/yeni korumacılık dönemi

Kaynak: (Ünay ve Dilek, 2018: 17)

2.1. British Corn Laws ve Smoot-Hawley Yasası

Çok taraflı ticari sisteme göre korumacılık, ekonominin gelişmesi ve refahın önündeki en büyük engeldir. Modern tarihte korumacılıkla ilgili ilk çatışma 18. Yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş olan ve “British Corn Laws” olarak bilinen yasadır. Bu yasa ile İngiltere’ye yapılacak tahıl ürünlerinin ithalatına ek gümrük vergileri getirilmesi öngörülmüştür. Bu yasa 1839 yılında Britanya’da serbest ticaretin geliştirilmesini savunan ve liderliğini Manchester şehrinde Richard Cobden’in yaptığı “Anti-Corn Law League” adlı örgüt ile 1843 yılında ünlü Economist dergisini kuran James Wilson’ın çabaları ile yürürlükten kaldırılmıştır. Onlara göre bu yasa ile İngiltere’de yurtdışından ithal edilecek tahıl ürünlerine uygulanacak vergiler yüzünden tahıl ithalatı azalacak ve İngiliz toprak sahipleri ürettikleri tahıl ürünlerini daha pahalı satabileceklerdir. Bunun sonucunda İngiltere’de toprak sahipleri zenginleşirken, orta sınıf ve işçi sınıfı daha fakirleşecektir (Eastwood, 1996: 23).

Korumacılıkla ilgili modern çağda diğer önemli bir yasa ise ABD de uygulanan Smoot-Hawley yasasıdır. 1930 yılında uygulanmaya konulan yasa ismini ABD kongresindeki fikir babaları Willis Hawley ve Reed Smooth adlı kişilerden almıştır. Bu yasa ile 900 ithal ürüne %40-45 arasında değişen ek gümrük vergileri getirilmesi kararlaştırılmıştır (Amadeo, 2019). Ancak birçok uzmana göre Smoot-Hawley yasası 1929 bunalımının yıllarca sürmesine yol açmıştır. 1930 Smoot-Hawley gümrük vergisi yasası korumacılığın tüm dünyaya yayılmasına yol açarak Büyük Buhranın uzun sürmesinde etkili olmuştur (Öz, 2009: 13).

2.2. Yeni Korumacılık

1973 Petrol krizi ile birlikte Bretton Woods konferansından sonra IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası (World Bank) ve GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) gibi serbest ticaretin önünü açan kurumlar meydana gelmiştir. Bu kurumlar sayesinde durgunluk içinde olan gelişmiş ekonomilerin ve gelişmekte olan diğer ülkelerin ekonomik kalkınmalarının önü açılmıştır.

Korumacılık genel olarak ekonomik anlamda olumsuz çağrışımlar yapan bir uygulamadır. Berkeley Üniversitesi akademisyenlerinden Andrew K. Rose’a göre “korumacılığın, görüldüğü her yerde ve her zaman savaşılmaması gereken bir şeytan olduğu düşüncesi iktisatçıların çoğunun üzerinde mutabık kaldığı bir fikirdir” (Rose, 2013: 573). Bununla birlikte korumacılığı iki temel prensibe oturtan yaklaşımlar mevcuttur (Altenberg, 2016: 9). Korumacılığın temel uygulamaları; şirketler ve ülkeler arasındaki ayrımcı davranışlar ve ticari sınırlamalar olarak görülebilir. Tablo 2 de hangi uygulamaların

ayrımcılığa ve hangi uygulamaların ticareti sınırlamaya yönelik uygulamalar içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2. *Korumacı Yaklaşımların Sınıflandırılması*

	Ticaret Sınırlamaları	Serbest Ticaret
Ayrımcılık	Tarife ve Kotalar	İhracat Sübvansiyonları
Ayrımcı olmayan yaklaşım	Bitki sağlığı ile ilgili düzenlemeler ve ticari engelleri düzenleyen çalışmalar ve çeşitli regülasyonlar	Sağduyulu, ayrımcı olmayan, serbest ticareti düzenleyen

Kaynak: (Altenberg, 2016: 10)

1930’lu yılların deneyimi ve savaş sonrasında oluşturulan Bretton Woods kurumları mevcut uluslararası ticaret sistem için yeni bir temel oluşturmuştur. GATT’ın kurulması ve korumacılığın ekonomilere zarar verdiği görüşünün yaygınlaşması ile üretilen mallar üzerindeki tarifeler ve miktar kısıtlamaları, uzmanların önem verdiği konular olmaya başlamıştır. Savaşın verdiği tecrübe ile II. Dünya Savaşı’ndan sonraki on yıllarda tarımsal koruma çok taraflı düzeyde ele alınmamıştır.

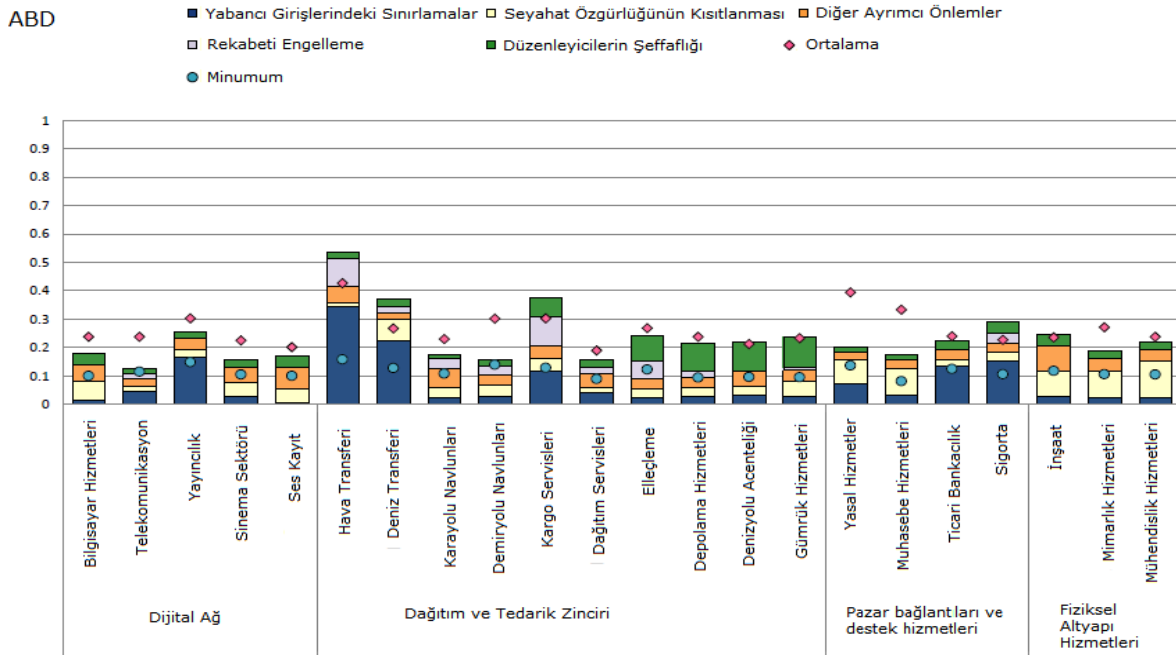
Soğuk savaşın sona ermesi ve Uruguay Görüşmelerinden sonra Dünya Ticaret Örgütü’nün serbest ticareti geliştirmek ve korumacılığı azaltmak için kurumsal çalışmalar yapacağı düşünülmüştür. 9-14 Kasım 2001 de toplanan Doha Gelişim Gündemi (DDA) bu beklentileri asla karşılayamasa da, 21. yüzyılın ilk on yılında korumacılığın azaldığı yönünde genel bir iyimserlik hâkim olmuştur (Altay, 2018).

2008 küresel mali krizinin başlamasıyla gelişmiş ülkeler, 1930’lu yıllardaki hataları tekrarlamak istememişlerdir. Kasım 2008 de toplanan G20 zirvesinde ülkeler “Finansal belirsizlik zamanlarında korumacılığın reddedilmesinin ve ülkelerin kapalı ekonomilere yönelmemelerinin önemini altını çiziyoruz. Bu bağlamda, önümüzdeki 12 ay içinde, yeni yatırım kısıtlamalarını veya mal veya hizmet ticareti yapmalarını engelleyen, yeni ihracat kısıtlamalarından kaçınacağız” şeklindeki bir bildiriye imza atmışlardır (Osunsade vd., 2018). Ancak bu bildiri, sonraki her G20 zirvesinde tekrarlanmasına rağmen ülkelerin korumacılığa yönelmeleri engelleyememiştir. Kısa bir süre sonra OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ve UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişim Konferansı) tarafından daha önce verilen bu taahhüdü takip edecek denetleme sistemleri kurulmuştur. Dünya Bankası tarafından Hizmet Ticareti Kısıtlılık Endeksi oluşturulmuştur.

2.3. OECD Hizmet Ticareti Kısıtlılık Endeksi (STRI)

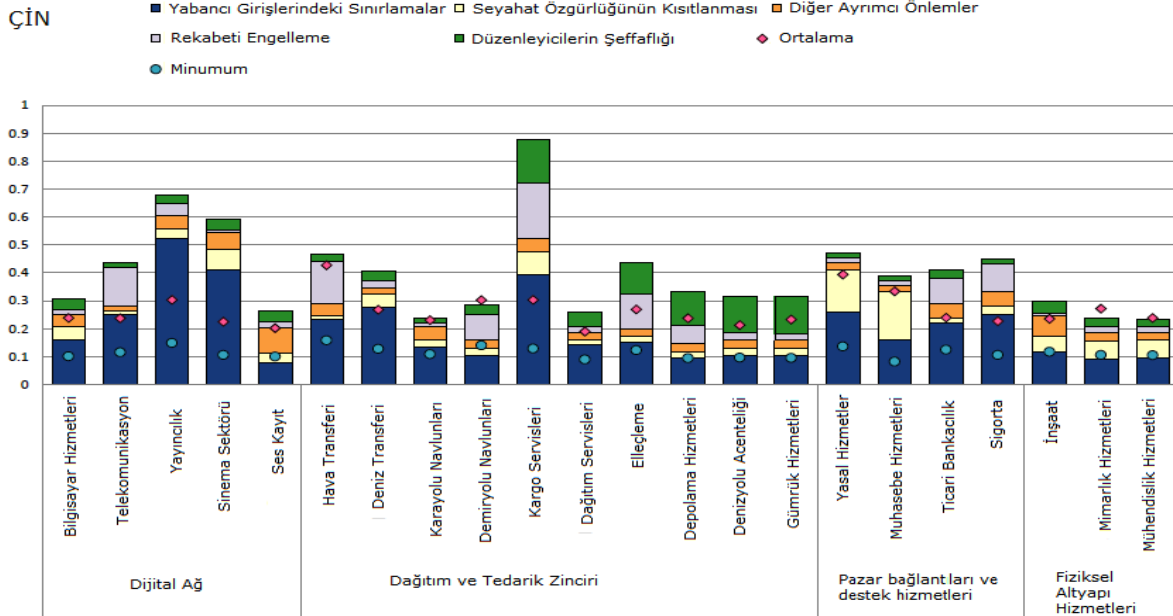
OECD tarafından hazırlanan STRI (Hizmet Ticareti Kısıtlılık Endeksi), ulusal düzeyde yapılan çeşitli düzenlemelerin hizmet ticareti üzerindeki kısıtlayıcı etkilerinin belirlenmesi için oluşturulmuş bir endeks çalışmasıdır. Endeksin amacı, ülkelerin ticaret politikalarının liberalizasyon seviyesini analiz edebilmek için, ticareti kısıtlayıcı ulusal düzenlemelerin sektör ve zaman serileri bazında incelenmesi ve kıyaslanması yoluyla en iyi ülke uygulamalarının ortaya çıkarılmasıdır (Gülşen, 2013:5). Bu analizde 0 ile 1 arasında sayılar ülkelerin ticareti kısıtlama değerlerini göstermektedir. Değerler 1 e yaklaştıkça ticari kısıtlamalar öte yandan en üst düzeye, 0 a yakın olması ise liberalizasyona yakın olduğunu göstermektedir. Bu değerlere göre ABD ve Çin için yapılan çalışmanın sonuçları aşağıdadır.

Şekil 1 ve Şekil 2 de 2016 yılına ait 22 sektörde ABD ve Çin’in çeşitli puanlamaları gösterilmiştir. Çin’deki ticari sınırlamaların AB ülkeleri ve diğer bazı gelişmiş ülkelerin ortalamaları göz önüne alındığında, serbestleşmeden uzak oldukları görülmektedir. Aynı şekilde ABD’nin de gelişmiş diğer ülkelerin ortalamalarına göre serbest ticaretten görece uzak olduğu görülmektedir.

Şekil 1. OECD Hizmet Ticareti Sınırlamaları (ABD)

Kaynak: (OECD, 2017a)

Şekil 2. OECD Hizmet Ticareti Sınırlamaları (ÇİN)

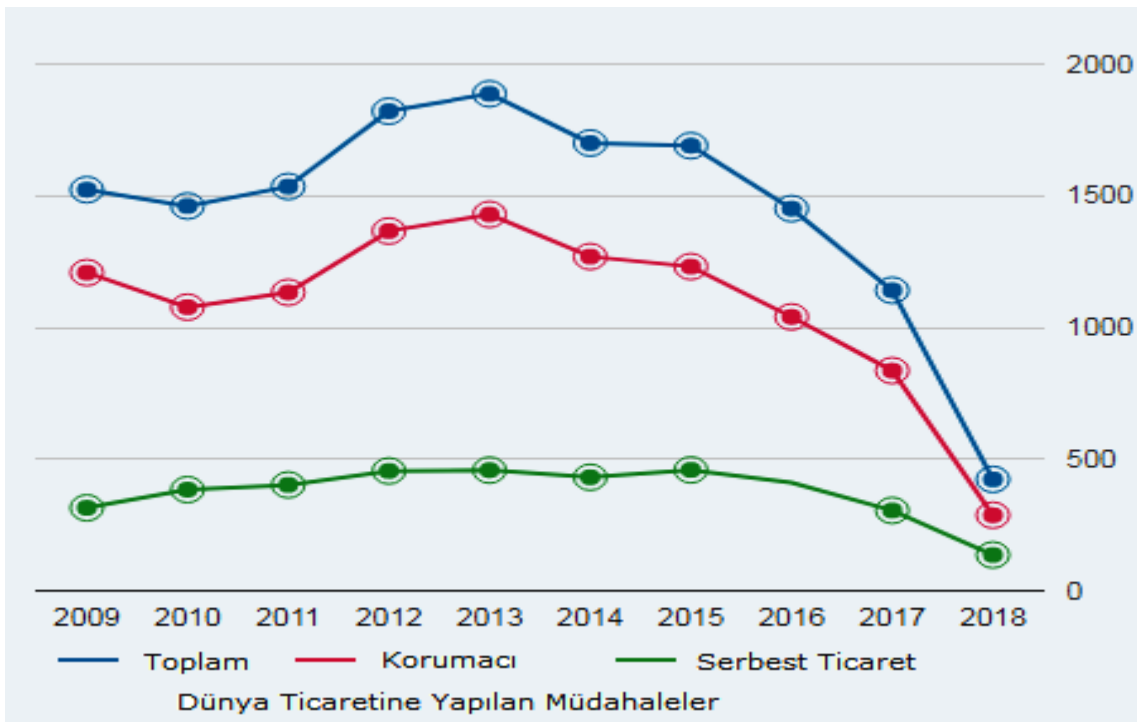
Kaynak: (OECD, 2017b).

2.4. Ticaretin Kolaylaştırılması Endeksi

OECD'nin ticaretin serbestleştirilmesiyle ilgili bir diğer çalışması Ticaretin Kolaylaştırılması Endeksidir. Bu endekste puanlama 0-7 arasındadır ve puan arttıkça ülkelerin dışa açıklıkları üst seviyeye çıkmaktadır. Endeks incelendiğinde dünya ekonomileri içerisinde ABD ve Çin'in sıralamadaki yerlerinin ticaret savaşları başlamadan da önce de aslında çok olumlu olmadıkları görülmektedir. Şekil 3 de Çin ve ABD'nin korumacılığı en fazla uygulayan ülkeler olduğunu görülmektedir. 2017 yılı verilerine göre hazırlanan endekse

göre 136 ülke içerisinde ABD 4,32 puanla 68. Sırada ve Çin 4,49 puanla 61. sırayı almaktadır. Bu endekste en başarılı ülkeler olarak ilk üç sırayı Singapur, Hollanda ve Hong Kong almıştır. (Atıl vd., 2017: 39).

2008 yılından sonra dünya ülkelerinin hemen hepsinde ticaretin serbestleşmesinden ziyade korumacılığa yönelik çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir. Şekil 3 de görüldüğü üzere 2008 finansal krizinden sonra 2018 yılının ilk dört aylık süresi de dâhil olmak üzere korumacı önlemlerin sayısı Çin dâhil bütün dünya da serbest ticareti özendirici faaliyetlerden çok daha fazla gerçekleşmiştir (Global Trade Database, 2018). Bu sonuçlar göz önüne alındığında korumacılık politikalarının zaten son 10 yılda sürekli arttığı görülmektedir. 2018 yılında başlayan Ticaret Savaşları'nın bu veriler altında sadece ekonomik ve ticari sebeplerden kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3. Dünya Ticaretine Yapılan Müdahaleler

Kaynak: (Global Trade Alert, 2018)

3. LİBERAL DÜZENDEN KORUMACI POLİTİKALARA DÖNÜŞÜM

Özgürlük fikri kadar önemli olduğuna inanılan serbest piyasa ekonomisi kavramı, Batı medeniyeti tarafından ortaya konulmuştur. Serbest ticaretin kurallarının belirlenmesi ve uygulanması amacıyla bu devletlerce Dünya Ticaret Örgütü ve IMF gibi kurumlar ve GATT, Uruguay Görüşmeleri gibi oluşumlar meydana getirilmiştir. Bu kurumların amacı, II. Dünya savaşının şartlarını hazırlayan ekonomik nedenlerin bir daha oluşmasının önüne geçmektir. Serbest ticaret ve liberalizasyon son 50 yılda bütün dünyaya tek ekonomik ve sosyal gerçek olarak lanse edilmiştir. Liberalleşme ve küreselleşme taraftarlarına göre bu kavramlara karşı çıkanlar sadece ticaretin gelişmesine değil aynı zamanda insanlığın ve medeniyetin gelişmesine de karşı çıkmaktaydılar. 2008 finansal krizinden sonra küreselleşme ve serbest ticaretin savunuculuğunu yapan başta ABD olmak üzere diğer Batılı ülkeler yavaş yavaş uğrunda mücadele ettikleri bu kavramların tam karşısında yer almaya başlamışlardır. Dünya ekonomisini sarsan Ticaret Savaşları, ABD başkanı Trump'ın 2018 yılı Mart ayında yaptığı

açıklamalar ile başlamış ve dünya gündemini bir anda değiştirmiştir. Korumacılık konusunda sadece ABD değil dünyanın 60 büyük ekonomisi de son on yılda 7000 den fazla korumacılık önlemi almıştır. Tek başına AB ve ABD bu önlemlerin 1000 tanesinden sorumludur. Bu gelişmeler bu ülke halklarının son dönemde korumacılığı daha fazla talep etmeye başladığını, ekonomilerini kendilerinin yerine bir üst yapının yönlendirmesini istemediklerini göstermektedir (Dimitrova ve Lakatos, 2017:6).

Bu gelişmeler karşısında sorulması gereken soru şudur; Serbest Ticaret ve liberal ekonomik düzenin kurucusu ABD neden korumacı politikalara yönelmiş ve başta Çin olmak üzere tüm dünyada inandığı “serbest ticaret dini”nin tam karşısı yönde hareket etmeye başlamıştır?

ABD dünyanın en büyük ticaret açığına sahip ülkesidir. Bu durum 1975’den bu yana sürmektedir. ABD 2017 yılında 566 milyar dolarlık dış ticaret açığı vermiştir. Bu yıl itibarıyla ABD ithalatı 2.895 trilyon dolar olarak gerçekleşmiş buna karşılık ihracatı ise 2.329 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu açığın 810 milyar doları sadece mal ticaretinden kaynaklanmaktadır. ABD’nin mal ticaretinde 2017 yılı verilerine göre ihracatı 1.551 trilyon dolar olmuştur. İhracat kalemleri içinde uçak ve otomobil parçaları ile gıda ürünleri yer almaktadır. ABD’ni ithalatı ise 2.361 trilyon dolardır. İthal edilen mallar içinde otomobiller, petrol ve petrol ürünleri ile cep telefonları yer almaktadır. Başkan Trump bu açığı korumacı önlemler ile azaltmaya çalışmaktadır. Peki, neden ABD ihtiyacı olan ürünleri üretmemektedir? Aslında ABD, ihtiyacı olan her ürünü üretme potansiyeline sahip bir ülkedir. Fakat emeğin karşılaştırmalı avantajına sahip olan ülkeler bu ürünleri çok daha düşük fiyatlara üretebilirler. Dolayısıyla Çin bu ürünleri çok daha ucuza üretebildiği için ABD bu ürünleri Çin’den ithal etme yoluna gitmektedir. Bu sonuç hem ABD dış açığını büyütmede hem de ABD’de ki işsizliği artırmaktadır (Amadeo, 2019).

ABD bazı tarımsal ürünler ve organik kimyasal maddelerle birlikte transistörler, uzay ve havacılık malzemeleri, motor parçaları, bilgisayarlar ve telekomünikasyon araçları gibi ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüklere sahiptir. Bununla birlikte diğer ülkeler son tüketici ürünlerini veya petrolü ABD’den çok daha ucuza üretebilmektedirler. Son yıllarda petrol konusunda ABD’de keşfedilen Şeyl petrolü ABD’yi petrol üreten ülkelerin yanında karşılaştırmalı olarak avantajlı duruma getirmektedir. ABD’nin dış ticaret ortakları arasında bu ülkeye ihracat yapan ve ABD’den ithal edebileceği malı başka ülkelere tedarik etmeye çalışan ülkelerin sayıca fazla olması da ABD’nin dış ticaretini olumsuz etkilemektedir. Bu ülkelerin ithal ettiği ürünler arasında ABD’nin ihraç ettiği ürünler görece daha az paya sahiptir (Clemente, 2019).

Tablo 3 de ABD’nin dış ticaretteki ilk 15 ortağı verilmiştir. Buna göre; ABD’nin ticaret açığının en fazla olduğu ülkeler arasında Çin, Kanada, Meksika, Japonya ve Almanya ilk beş sırayı almaktadır. Aynı zamanda ABD dış ticaret açığının %65 lik kısmı tek başına Çin’le gerçekleşmiş olduğu görülecektir. Aslında ithal malların içeriğindeki parçalar büyük oranda ABD malı olmasına rağmen içerdikleri ucuz işçilik ile elde edilen son ürünlerin ithalatı dış ticaret açığını oluşturmaktadır. Bu durum her ne kadar birçok ABD’nin firması için büyük gelir kaynağı olsa da ABD de imalat sanayinde ciddi istihdam kayıplarına yol açmaktadır (Census Bureau, 2018).

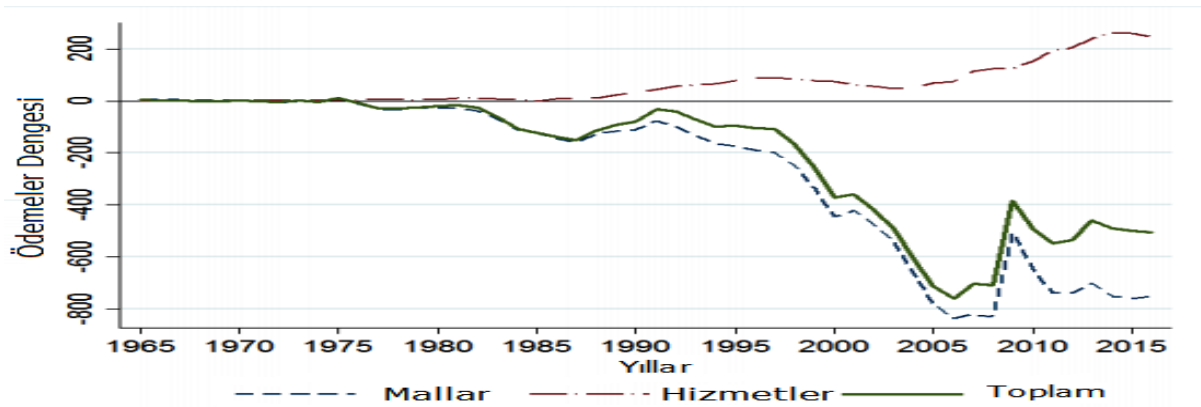
Tablo 3. ABD'nin Dış Ticaretteki İlk 15 Partneri (Sadece Mal Ticareti)

Ülkeler	İhracat (Milyar \$)	İthalat (Milyar \$)	Denge (Milyar \$)
Çin	130,40	505,60	- 375,20
Kanada	282,40	300,00	- 17,60
Meksika	243,00	314,00	- 71,00
Japonya	67,70	136,50	- 68,80
Almanya	53,50	117,70	- 64,20
İrlanda	10,70	48,80	- 38,10
İtalya	18,30	50,00	- 31,70
Hindistan	25,70	48,60	- 22,90
Güney Kore	48,30	71,20	- 22,90
Tayvan	25,80	42,50	- 16,70
Fransa	33,60	48,90	- 15,30
İsviçre	21,70	36,00	- 14,30
Birleşik Krallık	56,30	53,10	3,20
Brezilya	37,10	29,40	7,70
Hollanda	42,20	17,70	24,50

Kaynak: (Census Bureau, 2018)

Şekil 4 de ABD'nin dış ticaret açığının sektörel durumu gösterilmektedir. Buna göre ABD mal ticaretinde özellikle 1970'li yıllardan itibaren ciddi dış açıklar verirken hizmetler sektöründe dış fazla vermektedir. Bu gelişmiş ülkelerde büyüyen hizmet sektörünün bir sonucudur.

637

Şekil 4. ABD'nin Yıllar İtibari ile Sektörel Dış Ticaret Açığı

Kaynak: (Lin ve Wang, 2018: 2)

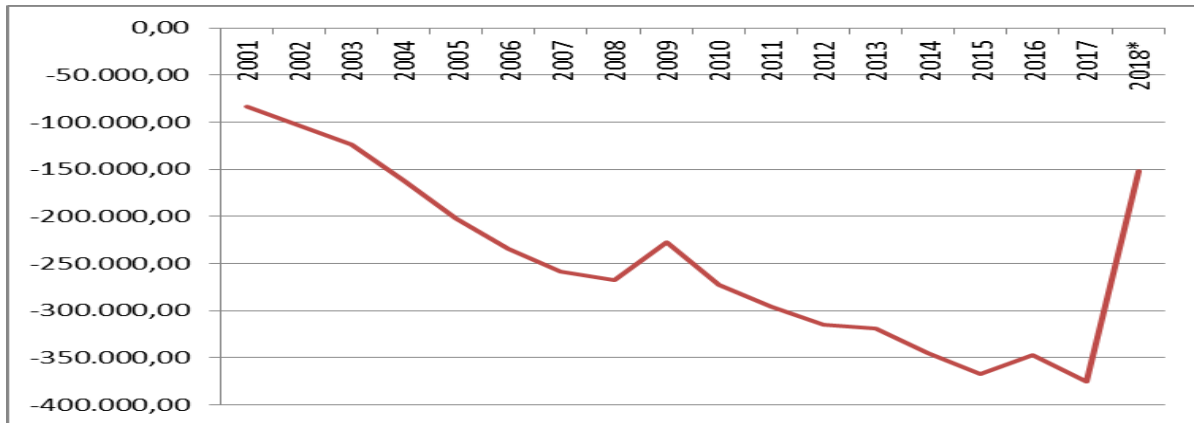
ABD'nin korumacılığa yönelmesinin en önemli sebeplerinden biri dış ticaret açısından kendi kendine yeten bir ülke konumunda olabilmesidir. Bununla birlikte ABD'nin GSMH'si içinde dış ticaretinin payı %26,6 iken bu oran Çin de %37,10 ve Almanya da %84,20 dir. Dolayısıyla ABD'nin serbest ticaretin sınırlandırılmasından ticaret anlamında diğer ülkelere göre daha az etkileneceği açıktır (Clemente, 2019). Tablo 4 de belirtildiği üzere Türkiye, AB ülkeleri ve özellikle Almanya ve ihracata dayalı büyümeye odaklanan Çin, böylesine bir savaşta dış ticarete bağlı ekonomileri yüzünden büyük zararlara uğrayabilirler.

Tablo 4. Seçilmiş Ülkelerin Dış Ticaretlerinin GSMH İçindeki Payları (% , 2016)

Ülkeler	İhracat/GSMH	İthalat/GSMH	Toplam Dış Ticaret/GSMH
Avrupa Birliği	44,10	40,50	84,60
Almanya	46,10	38,10	84,20
Britanya	28,30	30,30	58,60
Türkiye	22,00	24,90	46,90
Çin	19,70	17,40	37,10
Japonya	16,10	15,10	31,20
ABD	11,90	14,70	26,60

Kaynak: OECD verileri kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 5 de yıllara yaygın olarak ABD Çin arasındaki dış ticaret açığının nasıl büyüdüğü görülmektedir. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ile birlikte ABD ile ticaretinde çok ciddi bir açık oluşmaya başlamıştır. ABD'de üretim yapan birçok sektörün ucuz işçilik maliyetleri nedeniyle Çin'e kayması, ABD de birçok fabrikanın kapanmasına ve işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Ancak dış ticaret açığı ve ucuz iş gücü yüzünden Çin'e kayan üretim, ABD'de artan işsizlik nedeniyle Çin'e karşı başlattığı ticaret savaşlarının görünür yüzüdür (Lin ve Wang, 2018:2). Buzdağının suyun altında kalan kısmı görünenden daha farklıdır. Bununla birlikte emek yoğun sektörlerin artık Çin'den diğer asgari ücreti düşük ülkelere kayması zaten Çin'in ABD üzerindeki ticaret açığı baskısını azaltacaktır. Dolayısıyla Trump'ın Çin'e uyguladığı tarifeler ABD'nin dış ticaret açığı üzerinde Çin tarafından gelen kısım için azaltılsa bile toplam ithalattaki dış ticaret açığında çok fazla bir değişikliğe sebep olmayabilir. Bununla beraber ABD'li tüketicilerin bundan sonra daha yüksek fiyatlı ürünlerle karşılaşmaları da iç piyasada ve tüketimde olumsuzluklar yaratabilecektir (Census Bureau, 2018).

Şekil 5. ABD'nin Çin ile ticaret açığı

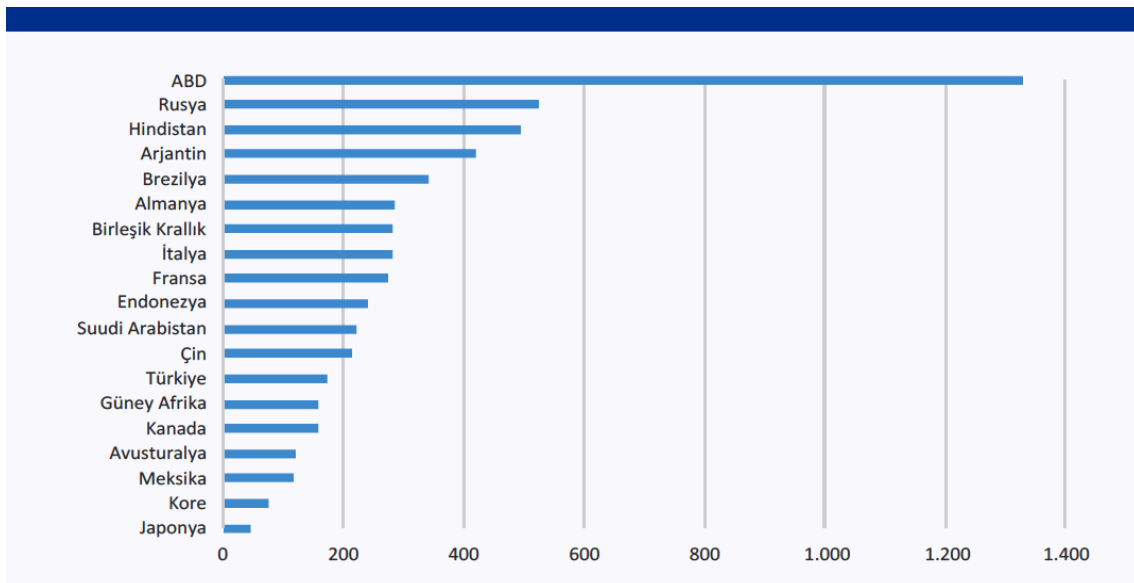
Kaynak: (Census Bureau, 2018)

Genel olarak bakıldığında Doğu Asya ekonomileri geleneksel olarak ABD'nin dış ticaret açığının ana kaynaklarından biridir. ABD-Doğu Asya ülkeleri arasında emek-yoğun malların üretiminde Doğu Asya ülkeleri karşılaştırmalı üstünlüklere sahiptir. Bu yüzden bu ülkelerde üretilen tüketim mallarının ABD'ye ithalatından dolayı ticaret açığı oluşmaktadır. Emek yoğun üretimin Japonya gibi Asya ülkelerinden Çin'e taşınması sonucunda, küresel üretimde Çin son 30 yılda oldukça gelişmiştir. Bu gelişme son 30 yılda ticaret açığının daha da açılmasına yol açmıştır. ABD -Çin arasındaki dış ticaret açığı özellikle 90'lı yıllardan sonra keskin bir şekilde artmış olmasına rağmen, genel olarak Doğu Asya ülkelerinin ABD dış ticaret üzerinde baskı oluşturması 70'li yıllarda başlamıştır (Lin ve Wang, 2018: 2).

3.1. Ticaret Savaşlarının Diğer Nedenleri

Korumacılık sadece ABD tarafından başvurulmuş uluslararası ticaret uygulaması değildir. Gelişmiş ülkelerde 2008 krizi sonrası korumacılık uygulamasına başvurmuşlardır. Bu başvurunun temel nedenleri kriz ile baş gösteren işsizlik ve ekonomik durgunluktur. Gelişmiş ülkeler kriz sonrası uluslararası ticaret anlamında kendi içlerine kapanma yolunu seçmişlerdir. Bununla birlikte aynı dönemlerde komünist bir ülke olarak Çin, küreselleşme ve serbest ticarete önem vermeye başlamıştır. Çin'in batılı devletlerden daha fazla küreselleşmeye önem vermesinin asıl sebebi, ülkede var olan sermaye fazlasını Asya ve Ortadoğu'da ki ülkelere altyapı yatırımları yapmak yoluyla bölge ülkelerini kendisine bağlamak ve bu sermaye fazlasını değerlendirmek istemesidir (Kai, 2012). Bununla beraber Çin, ithalat konusunda gümrük duvarlarının en yüksek olduğu ve sermaye girişlerinin kolay ancak çıkışlarının önünde engellerin en fazla olduğu ülkelerden birisidir. Bu yüzden dünyada serbest ticareti engellediği ve kuralları uymadığı gerekçesiyle en çok suçlanan ülkelerin başında gelmektedir. Bu bilgiler ışığında ticaret savaşlarının ana sebeplerinden biri; ABD dış ticaret açığının gerçekten çok ciddi boyutlara ulaşmış olması ve bu tablonun ortaya çıkmasında Çin'in tek başına en büyük paya sahip olmasıdır. Bu durum son 50 yılda ABD ülke karakterini belirleyen "serbest ticaret" fikrini görmezden gelerek korumacı önlemlere yönelmiştir. Ancak Ticaret Savaşlarını sadece bu dış açık üzerinden açıklamak yeterli değildir. Korumacılık uygulamasını ortaya çıkaran ve ticaret savaşlarını başlatan diğer etmenlerin de bu anlamda incelenmesi önemlidir.

İlk olarak; korumacılık 2008 finansal krizinden sonra konjonktürel olarak dünya ticaretinde tekrar görünür olmaya başlamıştır. Sadece ABD değil birçok ülke korumacılıkla ilgili tedbirler alırken aynı zamanda serbest ticaret söylemlerine son hızla devam etmişlerdir. Şekil 6 da 2008 kriziyle başlayan süreçte başta ABD olmak üzere korumacılık uygulaması ile önlem alan ülkeler verilmiştir. 2008 krizi sonrası birçok ülke korumacılık ile ilgili ciddi sayıda önlem almaya başlamıştır. Bununla birlikte korumacılığın gelişen teknoloji ve iletişim olanakları yüzünden II. Dünya savaşından sonra ülkelerin kurtuluş reçetesi olamayacağı ile ilgili çok önemli çalışmalar mevcuttur (Rose, 2013: 273).

Şekil 6. 2008-2017 Yılları Arasında Alınan Korumacılık Önlemleri

Kaynak: (Ünay ve Dilek, 2018: 18)

İkinci olarak; ABD ve Çin arasında otoriterlik ve özgürlük arasında ideolojik bir mücadele söz konusu olmaya başlamıştır. Çin'in yükselişi ABD'nin küresel liderliğini tehdit ederken, ABD üstünlüğünü korumak için daha saldırgan bir tutum içerisine girmektedir. Çin

başkanı Xi Jinping'in Batı demokrasilerine bir alternatif olarak sunduğu "China Solution"³ (Çin Çözümü), Çin ve ABD arasında ideolojik bir çatışma olacağını düşünen tarafları harekete geçirmiştir. Bu çatışma kendini son dönemde ticaret savaşları ile göstermişse de daha önce Tayvan meselesi ve Güney Çin denizinde ABD-Çin arasındaki gerilimler de göz önüne alındığında Çin'in bu savaşta pasif bir yol izlemeyeceği anlaşılmaktadır (Brahm, L., 2018).

Üçüncü olarak; Amerikan Başkanı Trump'ın ABD halkına yönelik popülist bir tavırla yeni ve büyük bir düşmanla mücadele eden lider imajı çizmek istemektedir. Bu yüzden ABD'li işçileri işsiz bırakan ve ABD teknolojisini çeşitli yöntemlerle ele geçiren Çin, doğal olarak hedef tahtasına oturtulan ülkedir. "İlk önce ABD" sloganı uzun zamandır sorunlarla uğraşan ABD alt ve orta sınıfını heyecanlandırmış ve bunun sonunda Trump, ABD düşmanlarına "onların anladığı dilden cevap veren" bir lidere dönüşmüştür. Ancak Trump ABD' deki işsizliğin Çin ile yapılan ucuz ticaretten kaynaklandığını belirtse de ABD de yapılan bazı çalışmalar, işsizliğin %85'nin Çin'le yapılan ticaretten değil üretimdeki otomasyondan kaynaklandığını göstermiştir. Sorun Çin'in ucuz mallarından değil, ABD de daha az insanla daha çok ürün üretiminden kaynaklanmaktadır (News China, 2019). Yale üniversitesi öğretim üyelerinden Stephen Roach'a göre ABD ekonomisinde yatırım-tasarruf eşitsizliğinden kaynaklanan problemlerin tek sorumlusu ve günah keçisi olarak Çin hedef tahtasına oturtulmuştur (UNTV, 2018).

Dördüncü olarak; Çin artık ucuz üretim yapan bir ülke aşamasından AR-GE ye önem veren ve inovasyonla gelişen bir ülke olmak istemektedir. Bu bağlamda Çin'in yeni üretim anlayışı; "Çin de üretilen değil Çin de yaratılan (not Made in China but Creating in China) mallar" dır. Made in China 2025 konsepti, ABD ve Trump için küresel güç savaşında önemli bir adımdır. Çin ekonomisi emek yoğun sektörlerden uzaklaşmaktadır. Çin liderliğinin gelişiminin hayati bir parçası olarak; ileri teknoloji üretimine geçişi düşünülmektedir. Made in China 2025 programı gibi projelerle Çin ekonomisini yükseltmeye ve nüfusu için orta sınıf bir yaşam standardına ulaşmaya çalışmaktadır (Li,2018:4).

Ancak ABD'deki birçok kişi için Çin'in teknoloji sektöründeki yükselişi ABD'nin ekonomik ve askeri üstünlüğünü tehdit etmektedir. ABD Başkanı Donald Trump'ın ithalat vergileri, Made in China 2025 planında vurgulanan sektörlerin çoğunu hedeflemektedir. Ancak Ticaret savaşında bu konuyu değil Çin'i uluslararası ticaret kurallarına uymadığı ve serbest piyasaya koşullarını uygulamak yerine merkantilist politikalar uygulamak ile suçlamaktadır. Çin artık ileri sanayi ürünlerine doğru yöneldikçe ve kilit sektörlerde ABD ile rekabet halinde gittikçe, gelişmiş bilim ve teknoloji sektöründeki ABD ve Çin arasındaki rekabetin yakın zamanda ortadan kalkmayacağı bunun yerine daha da şiddetleneceği görülmektedir (Kania, 2019).

ABD'nin Çinli Huawei'nin ardından, ZTE ile ilgili ticari kararı (bu karar 13 Temmuz 2018 tarihinde kaldırıldı) durumun anlaşılması için önemlidir. ZTE kararı aslında ticaret savaşlarından önce başlamıştır. Öncesinde ABD, telif ve entelektüel mülkiyet haklarının Çin tarafından çeşitli yöntemlerle gasp edildiğini iddia etmiş ve Çin'in bazı ABD'li teknolojik şirketlerini satın alma ve birleştirme yöntemleri ile ele geçirerek teknoloji alanında ilerlemesinin ABD için güvenlik sorunu yaratacağını belirtmiştir. Ticaret Savaşlarının dillendirilmesi ile birlikte ABD şirketlerine, ZTE firmasına donanım ve yazılım ürünleri satışı yasağı getirilmiştir. Bu yasak akıllı telefon ve cihaz üretimi yapan ve bu cihazların en temel

³ China Solution (Çin Çözümü): Çin dünyaya herhangi bir sistem ihraç etmeyi düşünmemekle beraber, ekonomik problemler, nükleer tehdit ve hava kirliliği gibi küresel problemlerin sadece batı tipi yönetim sistemleri ile değil, ona alternatif veya tamamlayıcı yönetim sistemleri ile çözülebileceğini öne sürmektedir. Kuşak ve Yol projesi bu tür bir düşüncenin ürünüdür.

parçalarını ABD şirketlerinden tedarik eden ZTE için hayati öneme sahip bir yasaktır (Yuan, 2018). Trump'ın Çin'i teknolojik açıdan ulusal bir güvenlik tehdidi olarak lanse etmesi ve düşmanca politika önlemlerini uygulama konusundaki ihtilafı yaklaşımı da Ticaret Savaşlarının temelinde yatan sebeplerdendir (Jiang vd., 2018).

Son olarak; Trump'ın bir lider olarak öngörülemez ve klasik devlet adamlarından farklı politika anlayışı, Ticaret Savaşlarının bu anlaşılabilir ve öngörülemez karar mekanizmalarının sonucunda alınmış olabileceğini göstermektedir. Başkan Trump, göreve geldikten hemen sonra 11 Eylül olayları ile ilişkilendirdiği Suudi Arabistan'ı teröre destek vermekle suçlamış ve çeşitli yaptırımlarla tehdit etmiş, sonrasında ise Suriye'den çekileceğini belirterek bölgede Suudi Arabistan'ı yalnız bırakmakla tehdit etmiştir. Bunun üzerine ünlü küre fotoğrafının çekildiği Suudi Arabistan ziyaretinde, Suudi Arabistan'la milyarlarca dolarlık silah satış anlaşması yapmış ve ertesinde Suriye'deki ABD masrafları için de 4 milyar dolar daha para almıştır. Çinli ZTE ve Huawei firmalarını 2016 yılında Irak ve Kuzey Kore'ye uygulanan yaptırımları çığnedikleri gerekçesiyle, bu firmalara yazılım ve parçaların satışına yasak getirmiş ancak ZTE firmasının 1,4 milyar \$ ceza ödemeyi kabul etmesi ile bu yasağı kaldırmıştır (Leonard, 2018). NATO zirvesinde müttefikleri, harcamaları artırmamaları halinde NATO'dan çekilmekle tehdit edip, müttefiklerin harcamaları artırma sözüyle böyle bir tehdidin olmadığını ancak bu karardan çok mutlu olduğunu söylemiştir. Daha önce Trans Pasifik Antlaşmasını "kendi ülkesinin işçilerine tecavüze" benzeterak anlaşmayı iptal eden Trump, daha sonra anlaşmanın içeriğinin değiştirilmesi şartıyla bu anlaşmayı tekrar imzalayacağını bildirmiştir. Bu ve buna benzer davranışlarla Trump, dünya ülkelerini "ölümü gösterip, sıtmaya razı etmek" olarak nitelendirebileceğimiz bir siyaset izlemektedir. Ticaret Savaşlarının da böyle bir siyasetin ürünü olduğu tahmin edilmektedir.

4. TİCARET SAVAŞLARINA TEPKİLER

Teknolojinin gelişmesi ve iletişim olanaklarının artmasıyla birlikte küreselleşme olgusu artık sadece ekonomik bir anlam taşımaktan daha öteye geçmiştir. Trump'ın "ülkemize tecavüz eden bir anlaşma" olarak nitelendirdiği Trans Pacific Partnership (TPP) anlaşmasını iptal ettiği gün söylediği "yaptığımız şey ABD'nin işçileri için harika bir şeydir" açıklaması ticaret savaşlarının da habercisi olmuştur (Holodny,2017).

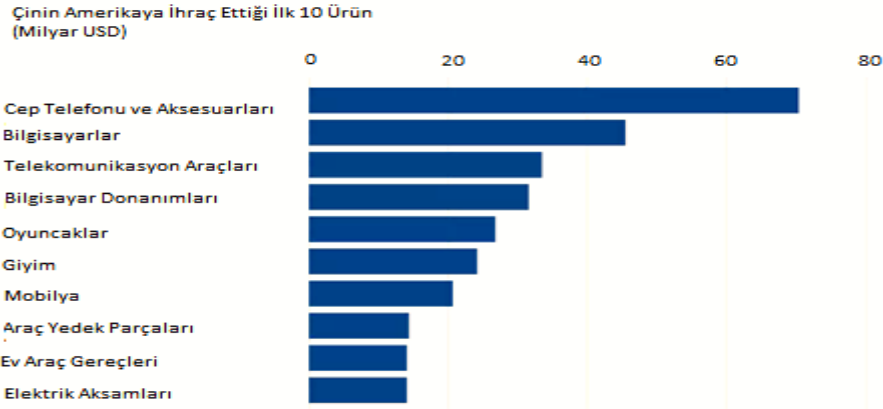
Trump'ın 2017 yılından itibaren başlayarak 2018 Mart ayında uygulanmasına karar verilen yeni vergi tarifeleri başta Çin olmak üzere AB, ABD ve daha birçok ülkede tartışma konusu olmuştur. Uluslararası Stratejik Çalışmalar Merkezinden Scott Kennedy'e göre küresel tedarik zincirler yoluyla birbirine entegre olan Çin-ABD'nin ticari anlaşmalarının diğer ülkeleri de etkileyecektir. Dünyanın en büyük iki ekonomisi arasındaki bu savaş kuralları 90'lı yıllardan itibaren güçlenen çok taraflı ve iki taraflı küresel piyasalarca belirlenen ticaret kurallarının yönünü Hobbes'çu ticaret yatırım anlayışına çevirecektir (Elsig, 2017).

Kaliforniya üniversitesinden George Shaffer'a göre; uluslararası düzene bağlı sistem, uluslararası ekonomik sistemin temel kurallarını tanımlar. Eğer bu kurallar yok olursa hiç olmasını istemeyeceğimiz 1930'lu yılların tit-for-tat korumacılığına dönebiliriz. Bu arada Çin'in kolektif bir biçimde hareket etme bilinci ABD'nin başlatacağı ticaret savaşı ve bunun yanında Tayvan politikası yüzünden ABD'nin mallarına bir boykota dönüşebilir (Elsig, 2017).

ABD'nin tarım ürünleri ve özellikle soya fasulyesi, arabalar, makineler ve diğer bazı ürünler açısından Çin çok ciddi bir pazardır. 2016 yılında Çin, ABD'nin ihraç mallarını tüketen ülkeler sıralamasında 3. sırada yer alırken, Çin ihraç mallarını tüketen ülkeler

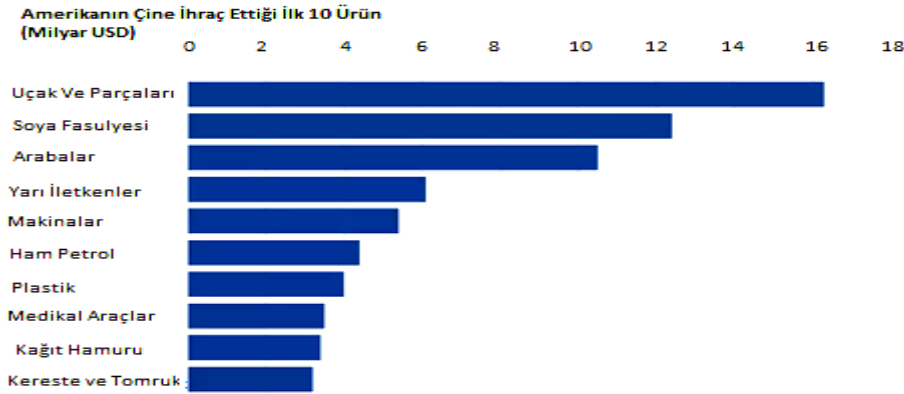
sıralamasında ABD 6. sırada yer almaktadır. Buna rağmen ABD’de satılan giysilerin %4’ i ve ayakkabıların %72 sinden fazlası Çin’den ithal edilmektedir (Kuo, 2018).

Şekil 7 ve Şekil 8 de görüleceği üzere; iki ülkenin birbirine sattığı mallarda teknolojik anlamda Çinliler bitmiş teknolojik ürünler satarken, ABD şirketlerinin daha çok bu bitmiş ürünlerin asıl parçalarını oluşturan ve inovasyon gerektiren mamulleri sattığı görülmektedir.

Şekil 7. Çin'in ABD ne İhraç ettiği İlk 10 Ürün

Kaynak: (Crooks, 2018)

Şekil 8. ABD'nin Çin'e İhraç ettiği İlk 10 ürün

Kaynak: (Crooks, 2018)

İlk 10 ürün göz önüne alındığında ABD'nin Çine bilgi ve teknoloji ihraç ettiği ve Çin den işçilik gerektiren son ürünleri satın aldığı görülmektedir. Bu ABD ve Çin arasındaki savaşın bir anlamda ruhunu da yansıtmaktadır. Bununla birlikte Çin'in ABD'den ithal ettiği en önemli ürünlerden biri de Çin'de bolca tüketilen soya sosunun hammaddesi olan soya fasulyesi olduğu görülmektedir. Çinlilerin bu savaşta en başta soya fasulyesine misilleme olarak vergi koymalarının altında yatan sebep ise ABD da Trump'a oy veren orta sınıfın daha çok tarım sektöründe çalışan kişiler olduğu göz önüne alındığında bunun zekice bir hamle olduğu anlaşılabilir.

ABD'deki çeşitli sektörlerden iş çevreleri, her ne kadar Trump'ın Çin'in fikri ve entelektüel hakları haksızca kullanması ve ticari uygulamalarını eleştirse de tarife uygulamalarının dünya ekonomisine zarar verecek sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler (Crooks, 2018). ABD'nin tarife açıklamalarıyla birlikte Boeing %5,2 ve Caterpillar %5,7 ve

uzay alanında çalışmalar yapan Arconic firması %6,1 oranında değer kaybetmişlerdir. ABD ekonomisindeki son yıllarda oluşmaya başlayan göreceli iyileşmenin Çin'e uygulanacak tarife sonucunda oluşacak pahalılık yüzünden sona erebileceği düşünülmektedir (Kuo, 2018).

Ancak tarife kararını destekleyen firmalarda bulunmaktadır. Özellikle hükümet ile iş yapan Lockheed Martin gibi şirketler, bu kararın uzay endüstrisinde fikri ve entelektüel hakları koruyacağı düşüncesiyle desteklemektedirler. Yine Hollywood'daki film endüstrisi ürünlerinin en az %10'unun illegal yöntemlerle kullanıldığı gerekçesiyle bu kararı desteklediklerini belirtmişlerdir (Crooks, 2018).

5. SONUÇ

Uluslararası ticarete serbest ticaret yaklaşımı farklı ekonomik sistem savunucuları ve iktisatçılar tarafından olumlu veya olumsuz anlamda ciddi tartışma konusu olmuştur. Özellikle II. Dünya savaşıdan sonra, başını ABD'nin çektiği Batılı ülkeler, serbest ticaretin bütün dünyayı kurtaracak ve geliştirecek en önemli araç olduğuna inanmışlardır. II. Dünya savaşıdan sonra ABD'nin kendi ekonomik çıkarlarına göre şekillendirdiği uluslararası düzen, serbest ticaret, özgürlük ve insan hakları gibi söylemler ABD ve müttefiklerinin çıkarlarına yaklaşık 70 yıl boyunca hizmet etmiştir.

90'lı yıllarda soğuk savaşın bitmesi ve ABD'nin dünya jandarmalığına soyunmasıyla birlikte uluslararası liberal düzen en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Ancak 80'li yıllardan başlayarak özellikle 2000'li yıllarla birlikte serbest ticaretin nimetlerinden faydalanarak ekonomik ve askeri anlamda büyüyen Çin, bugün Batı ülkeleri ve özellikle tek büyük güç olan ABD'nin başını çektiği serbest ticaret ve küreselleşme taraftarları için namlusu kendilerine dönen bir silah haline gelmiştir. ABD ve müttefiklerinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ki bazı ülkelere yaptıkları müdahalelerin sonucunda ortaya çıkan kaotik durum bu ülkede yaşayan insanların başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere kontrolsüz göç hareketlerine yol açmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Avrupa ülkelerinde içe kapanma ve yabancı düşmanlığı gibi gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu şartlar içinde 2008 finansal krizi ile başlayan ekonomik çöküş, ABD ve Batı ülkelerinde, yıllarca savundukları ve evrensel olarak nitelendirdikleri serbest ticaret, insan hakları gibi kavramların yerine, ekonomik ve sosyal konularda korumacı önlemler almaya itecek altyapıyı da hazırlamıştır.

Ticaret savaşlarını sadece ekonomik sebepler ile açıklamaya çalışmak yeterli olmayabilir. Batı kamuoyunda ticaret savaşları ile ilgili makale ve yazılarda, ABD'nin özellikle ekonomik sebeplerle bu savaşa giriştiği yönünde analizler göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, Çin medyası ve akademik çevrelerine göre ticaret savaşların gerçek nedeni Çin'in ekonomik ve teknolojik alanlarda yaptığı atılımlarla ABD'nin hegemonyasına karşı çıkması, tek kutuplu dünya yerine çok kutupluluğu ikame eden bir bakış açısına sahip olması yatmaktadır. Bununla birlikte Çin'in liberal düzene karşı alternatif bir düzen önerisinin bu savaşı kızıştırdığı görülmektedir.

Çin'in 1980'li yıllardan itibaren başlattığı atılımlarla dünya ekonomisi ve siyasetinde oldukça önemli bir aktör olarak rol almıştır. Çin'in bu süreçte gösterdiği başarının sonucu olarak güç dengeleri Atlantik'ten Pasifiğe kaymaya başlamıştır. Bu başarının doğal sonucu olarak Batı dünyası ve ABD'nin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda etkisini sınırlamaktadır. Ticaret savaşlarını bu açıdan değerlendirmek geleceği daha iyi analiz etmek açısından oldukça yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Altay, V., *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Doha Kalkınma Gündemi Müzakerelerinde Son Durum* <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu- dto -doha-kalkinma-gundemi-muzakerelerinde-son-durum.tr.mfasayfasından> erişilmiştir.
- Altenberg, P., (2016). *Protectionism in the 21. Century*. Stocholm: National Board of Trade.
- Amadeo, K. (2019). *What the Smoot Hawley Act Can Teach Protectionists Today*. <https://www.thebalance.com/smoot-hawley-tariff-lessons-today-4136667> sayfasından erişilmiştir.
- Atıl, A., Boztepe, H. Narin, E.İ., Gürsu, T.ve Şahin, S. G. (2017). *2016 Küresel Ticaretin Kolaylaştırılması Raporu*. Ankara: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Yayın No: 997.
- Brahm L., (2018) '*China solution*' is diversified solution <http://www.chinadaily.com.cn/a/201801/19/WS5a613485a3106e7dcc1352f4.html> sayfasından erişilmiştir.
- Census Bureau (2018). *Economic Indicators*. <https://www.census.gov/economic-indicators/> sayfasından erişilmiştir.
- Clemente J., (2019) *U.S. Shale Oil And Natural Gas, Underestimated Its Whole Life*<https://www.forbes.com/sites/judeclemente/2019/01/13/u-s-shale-oil-and-natural-gas-underestimated-its-whole-life/#7612e0ee4b59> sayfasından erişilmiştir.
- Crooks, E. (2018). *US businesses react with alarm to Trump's China tariffs*. <https://www.ft.com/content/8f825846-2dfb-11e8-a34a-7e7563b0b0f4> sayfasından erişilmiştir.
- Dimitrova Z.K., Lakatos C., (2017) *The Global Costs of Protectionism* Policy Research Working Paper 8277, Worldbank
- Eastwood, D. (1996). *The Corn Laws and their Repeal 1815-1846*. History Review Issue 25.09.1996. <https://www.historytoday.com/archive/corn-laws-and-their-repeal-1815-1846> sayfasından erişilmiştir.
- Elsig, M., Pollack, M. ve Shaffer, G. (2017). *Trump is fighting an open war on trade. His stealth war on trade may be even more important*.https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/09/27/trump-is-fighting-an-open-war-on-trade-his-stealth-war-on-trade-may-be-even-more-important/?utm_term=.06d739834c35 sayfasından erişilmiştir.
- Global Trade Alert (2018). *World Trade Interventions*. <https://www.globaltradealert.org/> sayfasından erişilmiştir.
- Gülşen, A., Zafer. (2013). *OECD Hizmet Ticareti Endeksi*. https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1362055951_2.OECD_Hizmet_Ticareti_Kisitlilik_Endeksi_Ahmet_Zafer_Gulsen.pdf (E.T:21.07.2018) sayfasından erişilmiştir.
- Holodny, E. (2017). *Trump signs executive order on TPP*. <http://www.businessinsider.com/trump-signs-executive-order-on-tpp-2017-1> sayfasından erişilmiştir.

- Jiang, W., Lin, H. X. ve McCuaig-Johnston, M. (2018). *China's Rise in Science & Technology and Trade War With the U.S.: What Impact for Canada?*. <https://china-research-partnership.ca/blog/chinas-rise-science-technology-and-trade-war-us-what-impact-canada> sayfasından erişilmiştir.
- Kai, K., (2012) *China's Excess of Capital: Causes and Consequences* <https://www.nippon.com/en/in-depth/a01403/china%E2%80%99s-excess-of-capital-causes-and-consequences.html> sayfasından erişilmiştir.
- Kania, E., (2019) *Made in China 2025, Explained* <https://thediplomat.com/2019/02/made-in-china-2025-explained/> sayfasından erişilmiştir.
- Kuo, L. (2018). *Trump's China tariffs risk "tit-for-tat protectionism" that threatens world economy.* <https://www.theguardian.com/us-news/2018/mar/22/trump-sanctions-tariffs-china-trade-wars> sayfasından erişilmiştir.
- Leonard, J. (2018). *U.S. Lifts Ban on China's ZTE After \$1.4 Billion Penalty.* <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-13/u-s-lifts-ban-on-china-s-zte-after-it-pays-1-4-billion-penalty> sayfasından erişilmiştir.
- Lin, J. ve Wang, X. (2018). *Trump Economics and China-US Trade Imbalances. Journal of Policy Modeling*,40(3): 1-25.
- Li, L., (2018) *China's manufacturing locus in 2025: With a comparison of "Made in China 2025" and "Industry 4.0"* *Technological Forecasting and Social Change* 135 (66-74)
- Moon, A., (2019) *Exclusive: Google suspends some business with Huawei after Trump blacklist – source* <https://www.reuters.com/article/us-huawei-tech-alphabet-exclusive/exclusive-google-suspends-some-business-with-huawei-after-trump-blacklist-source-idUSKCN1SP0NB T> sayfasından erişilmiştir.
- News China. (2019). *What does Xi Jinping mean by "Chinese solution"?*. http://www.newschinamag.com/newschina/articleDetail.do?article_id=813§ion_id=6&magazine_id=9 sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2017a). *Services Trade Restrictiveness Index (STRI): United States.* <http://www.oecd.org/trade/topics/services-trade/documents/oecd-stri-country-note-united-states.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2017b). *Services Trade Restrictiveness Index (STRI): The People's Republic of China.* <http://www.oecd.org/trade/topics/services-trade/documents/oecd-stri-country-note-china.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Osunsade, A., K., M. ve B., V. (2009). *Interactive graphic: G20 objectives and actions.* <http://ig-legacy.ft.com/content/d3680126-a472-11de-92d4-00144feabdc0#axzz5LLsWhvVu> sayfasından erişilmiştir.
- Öz, S. (2009). *Kriz ve Korumacılık: Tarih Tekerrür Edecek Mi?* İstanbul: TÜSİAD-Koç University Economic Research Forum 0904.
- Rose, A. K. (2013). *The March of and Economic İdea? Protectionism Isn't Counter-Cyclic (Anymore).* *Economic Policy*, 28(76): 569-612.
- UNTV. (2018). *China has emerged as America's favorite scapegoat: American economist.* <https://www.untvweb.com/news/china-has-emerged-as-americas-favorite-scapegoat-american-economist/> sayfasından erişilmiştir.

Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2018). *Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları*. İstanbul: SETA- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı Yayınları Sayı: 228.

Yuan, G. (2018). *How ZTE Ended Up in Middle of U.S.-China Trade War: QuickTake*.

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-14/how-zte-ended-up-in-middle-of-u-s-china-trade-war-quicktakesayfasından> erişildi.